

CORA SANDELS ALBERTETRILOGI- SENSURERT OG FORVANSKET

Nina Evensen

Cora Sandels trilogi om Alberte, som består av romanene *Alberte og Jakob*, *Alberte og friheten* og *Bare Alberte*, ble utgitt første gang henholdsvis i 1926, 1931 og 1939. De færreste har i dag tilgang til førsteutgavene, som forlengst er blitt antikvariske godbiter. Vi er henvist til de nyopptrykk og billigutgaver som jevnlig er kommet ut fra 1940-årene. Det få er klar over, er imidlertid at de senere utgavene mangler vesentlige sekvenser i forhold til førsteutgavene.

Den mest omfattende tekstendringen skjedde under krigen, da tilsammen fire boksider med politisk innhold ble tatt ut av *Bare Alberte*. Disse sidene er ikke tatt inn i teksten i de senere utgavene, selv om korrespondansen mellom Gyldendal forlag og Cora Sandel¹ viser at forfatterinnen etter all sannsynlighet verken var delaktig i, eller informert om, denne endringen. I tillegg til den politiske sensureringen, er trilogien blitt utstyrt med en stadig økende mengde trykk- og setterfeil. For hver utgave er det dukket opp nye feil, uten at noen av de foregående forvanskningene er blitt rettet opp. Dette har ført til at det er blitt stadig større avvik mellom førsteutgavene og de senere utgavene av trilogien.

Det var den svenske oversetteren Gun-Britt Sundstrøm som først oppdaget at de svenske utgavene av trilogien inneholdt passasjer som manglet i de nyeste norske utgavene.² Denne artikkelen baserer seg på en undersøkelse av den bevarte korrespondansen mellom Gyldendal og Cora Sandel, og tar sikte på å gjøre rede for omstendighetene rundt sensureringen og belyse fortolkningsmessige konsekvenser av den. Artikkelen gjør også rede

¹ I det meste av den refererte korrespondansen brukes fødenavnet hennes; Sara Fabricius. Jeg velger imidlertid å holde meg til pseudonymet Cora Sandel i artikkelen.

² Gun-Britt Sundstrøm: «Sandelslakteri», *Expressen* 22. september 1997.

NTB: «Cora Sandel - best på svensk», *Aftenposten* 22. september 1997.

for noen av de mange andre tekstendringene jeg er kommet over i arbeidet med Albertetrilogien.

Politisk sensur

De tekstsekvensene med politisk innhold som er tatt ut av *Bare Alberte*, er fjernet fra to ulike steder i romanen. I starten av romanen er to sammenhengende sider erstattet med en ellipse, markert med tre tankestreker.³ Den andre sensurerte sekvensen, en samtale mellom to franskmenn og Alberte i slutten av romanen, er beskåret ved at fem avsnitt er plukket ut av teksten.⁴

Disse tekststedene ble tatt ut av *Bare Alberte* høsten 1941, da Gyldendal forlag ga ut den første samleutgaven av Albertetrilogien. Selv om Norge var okkupert på det tidspunktet, var Gyldendal fremdeles selvstyrt; det ble ikke underlagt tysk ledelse før i februar 1942. Situasjonen på forlaget denne høsten var likevel sterkt preget av okkupasjonen. Forlagsdirektør Harald Grieg var blitt arrestert sommeren 1941 for opposisjonell virksomhet ved Nationaltheateret, og det ble derfor opprettet et råd bestående av fire forlagsansatte som skulle drive forlaget mens Grieg satt på Grini. I forlagshistorien *Gyldendal og Gyldendøler* fra 1974 kommer det fram at situasjonen var svært spent denne høsten, og at de mange beslagleggelsene og arrestasjonene krevde en forsiktig kurs fra forlagets side. Det var nødvendig for firemannsrådet å fravike rutineene for referat og protokollføring: «Slik forholdene var, fant rådet at ikke alle diskusjoner og vedtak kunne gjøres kjent for personalet og regnet med tillit og forståelse for nødvendigheten av hemmeligholdelser».⁵ Frits von der Lippe, som var leder for firemannsrådet og fungerende direktør i Griegs fravær, omtalte høsten 1941 som «den vanskeligste av alle høstsesonger i norsk forlagshistorie».⁶

Når man ser på innholdet i de tekstsekvensene som er tatt ut av *Bare Alberte*, er det forståelig at det passet dårlig for utgivelse i

³ Cora Sandel: *Bare Alberte*, Oslo 1939, s. 92-93. Ellipsen er på side 94 i 1941-utgaven, og på side 490 i 1995-utgaven.

⁴ Samtalen foregår på sidene 227-230 i førsteutgaven, 226-228 i 1941-utgaven, og 578-579 i 1995-utgaven.

⁵ Sigurd Evensmo: *Gyldendal og Gyldendøler*, Oslo 1974, s. 325.

⁶ *Ibid.* s. 319.

det okkuperte Norge. De sensurerte passasjene er tatt ut av samtaler mellom franskmenn, og disse omtaler tyskere og fredsløsningen i Versailles i krasse ordelag. En fransk kvinne sier blant annet:

«For hårde vilkår for tyskerne? Ja, de er hårde, men når en gal mann kommer løs, må han overmannes, bastes og bindes, det er ikke annen råd./.../ Tyskland republikk? En manøvre, intet annet. Tyskerne er et paradefolk, et militærfolk, er overspente, mangler måtehold i alt. De *vil* gå i geled».⁷

Disse utsagnene ville trolig ha ført til at boken ble beslaglagt hvis de ble trykket, og det ville betydd en provokasjon som kunne framskyndet nazistenes overtakelse av Gyldendal. Sett i lys av dette, er det forståelig at teksten ble sensurert. Det som imidlertid er problematisk, er at dette trolig ble gjort uten forfatterinnens samtykke, og at det ikke er blitt oppdaget og rettet opp igjen senere.

Det er dokumentert at det ble utført selvsensur ved Gyldendal i samråd med forfatterne i forbindelse med utgivelser i 1941. Dette kommer blant annet fram i et brev av 3. juni 1941 fra Gyldendal til en norsk oversetter, Nils Lie, angående en utgave av Nils Fredericsons roman *Resa utan slut*. Forlaget skriver:

«Forfatterens representant har gjort oppmerksom på at der er et kapittel som kanskje ikke egner sig særlig bra for norske forhold just nu og han tilføier at forfatteren har lovet å omarbeide dette. /.../ Dette må enten helt gå ut - eller hvad der vel er å foretrekke - omarbeides slik at alle uheldige partier skjæres bort».⁸

Gunnar Larsens roman *I sommer* ble beskåret på liknende måte sommeren 1941 etter oppfordring fra forfatteren selv.⁹ Det fins imidlertid ingen lignende omtale av den sensuren Albertetriglogien ble utsatt for i den bevarte korrespondansen mellom Cora Sandel og Gyldendal, en korrespondanse som omfatter bortimot 250 brev i tidsrommet 1925 til 1971, og som er svært detaljert i forkant av den aktuelle utgivelsen i 1941.

⁷ Cora Sandel: *Bare Alberte*, Oslo 1939, s. 93.

⁸ Brev fra Harald Grieg til Nils Lie, 3.6.1941, Gyldendals arkiv.

⁹ Brev fra Gunnar Larsen til Frits von der Lippe, 30.7.1941, Gyldendals arkiv.

Cora Sandel bodde i Sverige under krigen, så all kommunikasjon med forlaget måtte skje via brev eller telefon. De rettelser hun gjorde i 1941-utgaven, er bevart i form av brev og bilag,¹⁰ men verken hun eller Frits von der Lippe, som sto for Gyldendals korrespondanse med henne i den aktuelle perioden, nevner noe om politiske tilpasninger av teksten i disse brevene.

Selve utgivelsesprosessen starter i juni 1941, da forlaget spør Cora Sandel om hun «ønsker å foreta noen forandringer i noen av de tre bøkene eller om vi kan gå ut fra at de skal optrykkes uforandret».¹¹ Til det svarer hun:

«Med hensyn til endringer, så er det en del trykk og korrekturfeil i *Alberte og friheten*, som absolutt må rettes. I *Bare Alberte* er det et eneste, kort uttrykk jeg gjerne vil forandre, det har alltid plaget mig, og det dreier sig bare om noen få ord.»¹²

Hun får tilsendt hele trilogien og lesér korrektur på den, og i slutten av august sender hun bøkene tilbake, sammen med et brev om hva hun ønsker å forandre. I dette brevet fastholder hun at i *Bare Alberte* har hun «bare foretatt en stilrettelse s. 240».¹³ Hun gjør med andre ord ingen større endringer i teksten. Dette er den siste befatning hun har med utgaven; postgangen er så vanskelig over grensen til Sverige at forlaget helst vil slippe å sende henne annenkorrektur.¹⁴ Hun får dermed ikke lest korrektur på den satte utgaven før den går i trykken. Korrespondansen mellom henne og Gyldendal tyder på at hun heller ikke senere leser korrektur på trilogien.

Cora Sandel levde til 1974, men endringene fra 1941-utgaven ble aldri omgjort eller kommentert. Selv ikke hennes nærmeste

¹⁰ Rettelsene hun gjorde i *Alberte og friheten* i 1941, er arkivert under Ms.fol. 3828 på Håndskriftsamlingen, Nasjonalbiblioteket avd. Oslo. Rettelsene i de to andre bøkene finnes i brev fra Sara Fabricius til Frits von der Lippe 24.8.1941; Gyldendals arkiv.

¹¹ Brev fra Harald Grieg til Sara Fabricius 20.6.1941, Brevsamling 357, Håndskriftsamlingen, Nasjonalbiblioteket avd. Oslo.

¹² Brev fra Sara Fabricius til Harald Grieg 30.6.1941, Gyldendals arkiv. Det uttrykket hun endret, var: *uforklarlig vemod > et vemod de ikke kunde forklare sig*.

¹³ Brev fra Sara Fabricius til Frits von der Lippe 24.8.1941; Gyldendals arkiv.

¹⁴ Brev fra Frits von der Lippe til Sara Fabricius 19.9.1941; Gyldendals arkiv.

familie kjenner til at teksten ble endret. Hennes sønn, Erik Jönsson, skriver som svar på min forespørsel at han:

«aldrig hört talas om det här /.../ av min mor, som var ytterst kritisk mot varje retuschering i hennes verk /.../. Jag tror att ingen av damerna har känt till det här, hade dom gjort det, borde jag rimeligvis fått höra det.»¹⁵

I motsetning til de tidligere nevnte tilfellene av selvsensur, der strykningene skjedde på oppfordring fra og i samarbeid med forfatterne, ser det altså ut til at Cora Sandel ikke var involvert i sensureringen av sin egen tekst.

I og med at ingen skriftlige kilder omtaler sensureringen, foreligger det ingen endelig bekreftelse på hva som egentlig skjedde. Det er heller ikke lenger noen i live av dem som var involvert i utgivelsen. Men ut ifra de opplysninger som foreligger, er den mest sannsynlige forklaring at det midlertidige rådet som ledet Gyldendal, valgte å sensurere Albertetrigien for å unngå reaksjoner fra okkupasjonsmakten, og at de unnlot å informere Cora Sandel om det - kanskje nettopp fordi hun var «ytterst kritisk mot varje retuschering i hennes verk». Hun var svært bevisst i forhold til hver minste detalj i utgivelsesprosessen, noe som ofte førte til lange og omstendelige brevvekslinger med forlaget. De forlagsansatte var derfor klar over at hun absolutt ikke tok lett på tekstens utforming, og at hun neppe ville akseptert en slik selvsensur. Da Albertetrigien skulle utgis neste gang i 1950, hadde den personen som var ansvarlig for 1941-utgaven sluttet ved forlaget, noe som kan forklare hvorfor det ikke da ble tatt initiativ til å heve sensuren.

Det er ingen konsekvens i hvilken av de to versjonene av trilogiene som er blitt brukt som forelegg ved oversettelser. For eksempel er den danske utgaven fra 1942 ikke sensurert, mens den tyske fra 1963 og den engelske fra 1965 er sensurerte. Hva de svenske utgavene angår, er oversettelsene fra 1940 og 1948 usensurerte, mens de politiske avsnittene merkelig nok er tatt bort i

¹⁵ Brev fra Erik Jönsson til undertegnede, 22.4.1998. Med "ingen av damerna" sikter Jönsson til moren og Anne Marie Lindberger, som oversatte Albertetrigien til svensk i 1940 og var nær venn av familien.

utgaven fra 1970. Dette tyder på at Gyldendal ikke har vært bevisst at det fantes to ulike versjoner av trilogien, noe som underbygger teorien om at krigsutgaven ikke var ment å skulle være den offisielle versjonen.

Fortolkningsmessige implikasjoner av sensuren

Den viktigste fortolkningsmessige konsekvens av den sensureringen *Bare Alberte* er blitt utsatt for, er at den politiske tendensen i romanen blir svekket og vanskelig å gripe. Så godt som alle analyser av Albertetrilogien baserer seg på de sensurerte utgavene, med det som følge at det politiske innholdet bare såvidt blir nevnt, i den grad det i det hele tatt blir kommentert. Det best kjente arbeidet om Albertetrilogien, Åse Hiorth Lerviks avhandling om Cora Sandels diktning, baserer seg på Samlede Verker fra 1950. I behandlingen av *Bare Alberte* gjengis «de politiske perspektiver» i romanen i to setninger, og Lervik konkluderer med at de «blir jo likevel aldri så sterkt innslag i teksten som Albertes generaliseringer over menneskeliv og kvinneliv i mer tidløs forstand».¹⁶ Denne konklusjonen er ikke direkte misvisende, men likevel er det politiske aspektet i denne romanen av mye større betydning enn man får inntrykk av gjennom Lerviks framstilling.

Men sensuren har ikke bare ført til at den politiske dimensjonen i teksten blir mindre framtrædende; personframstillingen er også influert av strykningene. I den lengste sensurerte sekvensen uttaler en fransk kvinne, Jeanne, seg i skarpe vendinger om fredsslutningen i Versailles og om faren for at det skal bryte ut krig på nytt. Dette er det eneste stedet i teksten der denne kvinnen får en rolle som går utover den tradisjonelle husmorrollen, og bildet av henne blir dermed endret når disse replikkene mangler. Den personen som motsier henne og ber henne vise en mer forsonende holdning, mister også et vesentlig trekk ved at denne sekvensen er fjernet.

Alberte danner en kontrast til det engasjementet de to andre karakterene viser i denne scenen. Hennes reaksjon på diskusjonen deres, er at hun reflekterer over sin egen manglende politiske

¹⁶ Åse Hiorth Lervik: *Menneske og miljø i Cora Sandels diktning*. Gyldendal, Oslo 1977, s. 150.

bevissthet: «Jeg vet ikke engang, *hvad* jeg gjør, tenker Alberte. Jeg biller mig ikke engang inn å ha en mening, rekker aldri utenfor mig selv og mitt».¹⁷ Dette manglende engasjementet markerer startpunktet for den utviklingen hun gjennomgår i løpet av romanen. Ved at hennes uengasjerte holdning til politikk er tatt ut av teksten, blir kontrasten til den videre utviklingen mindre tydelig.

I den sensurerte delen i slutten av romanen er enkeltreplikker med politisk innhold plukket ut av samtalen, noe som fører til at tekstpassasjen blir usammenhengende og intetsigende. Utsagnene til den krigsskadede personen som kommer med de fleste uttalelsene i denne scenen, framstår i den sensurerte versjonen som rotete og uartikulerte, fordi hovedinnholdet i hans opplevelser fra første verdenskrig er skåret bort. Han mister dermed mye av sin funksjon i romanen. I tillegg legger teksten opp til at dette opptrinnet skal markere et viktig stadium i Albertes politiske bevisstgjøring. I den gjenværende teksten understrekes det hvor viktig det var for Alberte å oppleve dette møtet med den krigsinvalid, men i og med at essensen i dette møtet er fjernet, er det vanskelig å forstå hvilken betydning det kan ha hatt for henne.

Dette er bare noen av de fortolkningsmessige implikasjonene av den uoppevede krigssensuren; senere lesninger vil nok finne enda flere. Det illustrerer at konsekvensene av denne sensuren er mer omfattende enn at den politiske tendensen i teksten er svekket. Det er derfor et tankekors at de best kjente tolkingene av trilogien er gjort på bakgrunn av den sensurerte teksten.

Andre tekstendringer

Det er imidlertid ikke bare forlagets internsensurering under krigen som har ført til endringer i Albertetrilogien. De senere utgavene inneholder i tillegg en mengde tekstendringer som må tilskrives trykk- og setterfeil og mangelfull korrekturlesing. Noen av endringene er opplagte stavefeil, som «luklus», «skjulp» og «høfilg», mens andre har ført til grammatisk ukorrekte setningskonstruksjoner.¹⁸ Andre ortografiske feil er mindre lett å

¹⁷ Cora Sandel: *Bare Alberte*, Oslo 1939, s. 93.

¹⁸ For eksempel er setningen "Stemmen, som et øieblikk blev avbrutt av bifall" (Ibid. s. 241) blitt til «Stemme, som et øyeblikk ble avbrutt». Se også fotnote 32.

oppdage, og kan derfor føre til at betydningen blir vanskelig å gripe. Blant annet endres setningen «Nå bekjenner han at kubist eller ikke, han har kjøpt boken av Gleize og Metzinger»¹⁹ til «kubist er han ikke», noe som ikke gir mening all den tid den omtalte boken er skrevet av kubister.

Men ofte består endringene i at tekstsekvenser er falt ut, noe som er vanskelig å oppdage med mindre man sammenligner tekststedene i de ulike utgavene ord for ord. Den allerede omtalte 1941-utgaven mangler en rekke setninger og kortere uttrykk uten politisk innhold, i tillegg til de som ble sensurert bort. Listen over de rettelsene Cora Sandel utførte i denne utgaven er som nevnt bevarert, så vi vet med stor grad av sikkerhet at dette ikke er endringer som er utført av forfatterinnen. Flere steder er enkeltord falt ut av teksten; for eksempel mangler presiseringen *bittert* i setningen «Alberte smiler bittert for seg selv»²⁰, og «en slags lur triumf»²¹ er blitt til «en slags triumf».

Hele setninger er også falt ut flere steder. Blant annet mangler setningen «Naar alt kommer til alt er det vist mest synd i de unge»²² i *Alberte og Jakob*, og deler av et sentralt tekststed i *Alberte og friheten*. Jeg gjengir her førsteutgavens versjon til sammenligning med de senere utgavenes versjon:

«Minner ligger i henne, hun ikke våger å nærme sig. Et omriss lever i henne, et slags futuristisk bilde»²³

«Minner ligger i henne, et slags futuristisk bilde»²⁴

Det som er skjedd i dette tilfellet, er at setteren ved en feiltagelse har slått de to forekomstene av ordene *i henne* sammen til én, og dermed utelatt det som sto mellom. Denne typen avskriverfeil er velkjent også fra overleveringer av eldre tekster. Dette er for øvrig et av de hyppigst siterte tekststedene i nyere analyser av trilogien,

¹⁹ Cora Sandel: *Alberte og friheten*, Oslo 1931, s. 64. Min utheving.

²⁰ Cora Sandel: *Alberte og Jakob*, Oslo 1926, s. 268.

²¹ *Ibid.* s. 263.

²² *Ibid.* s. 190.

²³ Cora Sandel: *Alberte og friheten*, Oslo 1931, s. 201.

²⁴ Cora Sandel: *Alberte og Jakob, Alberte og friheten, Bare Alberte*, Oslo 1995, s. 365.

men så godt som alle siterer den korrumperte versjonen av dette sitatet.²⁵

Neste utgave av Albertetriglogien kom i 1950, i forbindelse med utgivelsen av Cora Sandels Samlede Verker. Den bevarte korrespondansen tyder på at Sandel da bare ble spurt til råds om hvordan rettskrivingen skulle moderniseres, og at hun ikke var ytterligere involvert i denne utgivelsen av trilogien.²⁶ Likevel mangler det setninger også i denne utgaven. En av setningene som er falt ut i *Alberte og Jakob*, er denne: «Se saant kan mamma si, naar man allermindest venter det»,²⁷ noe som er en vesentlig del av karakteristikken av Albertes mor. Det er også falt ut et tre linjer langt avsnitt i *Bare Alberte*, som jeg her gir de to ulike versjonene av:

«Hennes er på egen hånd, uti luften etsteds. Krampaktig lytter hun efter ordene den sa. Nå gjelder det å passe på. Det er blitt mistenkelig lett å snakke. Stemmer som vil ut på egen hånd, må holdes i tømme.»²⁸

«Hennes er på egen hånd, må holdes i tømme.»²⁹

Igjen er det to like uttrykk som er falt sammen til ett; denne gang ordene *på egen hånd*. Sammenfallet har ført til at denne sekvensen er sterkt forkortet fra og med 1950-utgaven.

Det minst iøynefallende bortfallet i denne utgaven er imidlertid også det kanskje mest interessante. Det gjelder bortfallet av en liten presisering; *her hjemme* endres til *hjemme*. I utgangspunktet kan dette virke ubetydelig, men det får fortolkningsmessige implikasjoner på grunn av at *hjemme* er et så ladet begrep i denne teksten. Det forekommer svært ofte i trilogien, og selv etter at Alberte har bodd i Paris i mange år og stiftet egen

²⁵ F. eks. Kjersti Bale (*Friheten som utopi*, Novus, Oslo 1989, s. 84), Hans Lund (*Texten som tavla*, Lund 1982, s. 140), Kristin Bliksrud ("Ut pictura poesis. Cora Sandel og billedkunsten." *Samtiden* (3), 1992, s. 31).

²⁶ Harald Grieg foreslår i et brev av 18.2.1950 ensartet rettskriving i hele trilogien, og har forslag til ortografisk modernisering. Sandels svar er ikke bevart, men av Griegs neste brev 3.3. 1950 går det fram at hans forslag ble akseptert. Brevsamling 357, Håndskriftsamlingen, Nasjonalbiblioteket avd. Oslo.

²⁷ Cora Sandel: *Alberte og Jakob*, Oslo 1926, s. 254.

²⁸ Cora Sandel: *Bare Alberte*, Oslo 1939, s. 232.

²⁹ Cora Sandel: *Alberte og Jakob, Alberte og friheten, Bare Alberte*, Oslo 1995, s. 580.

familie der, refererer det til barndomshjemmet hennes nordpå. Den hyppige forekomsten fører til at det får en ledemotivisk funksjon og blir stående som representant for alt Alberte forbinder med stedet der hun vokste opp, samtidig som det stadfester hennes sterke tilknytning til hjemstedet.

Når dette motivet dukker opp for siste gang, er imidlertid referansen endret. Det henviser da til svigerforeldrenes hjemsted i Sør-Norge, der Alberte har tilbragt sommeren og fullført skriveprosjektet sitt. Dette tekststedet får dermed stor betydning, i og med at det er første og siste gang noe annet enn Nörd-Norge omtales som Albertes hjem, samtidig som det viser at hun har utyiklet seg i retning av å bli mer optimistisk og mindre bekymret for fremtiden.

«Alberte tørker tårer. 'Det ordner sig nok,' sier hun uvilkarlig, en setning hun har lært her hjemme.»³⁰

Fra og med Samlede Verker i 1950 ser sitatet slik ut:

«Alberte tørker tårer. 'Det ordner seg nok,' sier hun uvilkarlig, en setning hun har lært hjemme.»³¹

Denne lille endringen medfører en markant betydningsendring: Når det bare står *hjemme*, beholder ordet den betydningen det har hatt gjennom hele trilogien; da er det småbyen i Nord-Norge som menes. Dermed framstår den nordnorske småbyen fremdeles som det eneste stedet der Alberte har følt seg hjemme. I tillegg formidler dette sitatet nå at Alberte lærte å være optimist i barndomshjemmet, noe som er vanskelig å forene med det øvrige bildet som gis av oppveksten hennes.

Dette viser hvor stor betydningsendring selv et lite tekstbortfall kan forårsake. Som nevnt baserer de fleste analysene av trilogien seg på de senere utgavene, noe som har ført til at dette viktige skiftet av referanse er ukommentert i det meste av sekundærlitteraturen om Albertetrilogien.

I 1965 kom Albertetrilogien ut i 6. opplag i Lanterneserien, en billigbokserie fra Gyldendal. Selv om dette betegnes som et opplag

³⁰ Cora Sandel: *Bare Alberte*, Oslo 1939, s. 360.

³¹ Cora Sandel: *Alberte og Jakob, Alberte og friheten, Bare Alberte*, Oslo 1995, s. 663.

og altså ikke som en ny utgave, er det skjedd vesentlige endringer med teksten også her. For det første er det oppstått nye feil; både hele setninger og deler av setninger er falt ut, i tillegg til at ortografiske feil har endret betydningen i flere ord.³² For det andre velger man nå å nummerere underkapitlene i de tre romanene, noe som gir teksten et mer strukturert preg enn de tidligere utgavene, der underkapitlene er unummererte og bare hoveddelene markeres med romertall.

I tillegg skjer en utilsiktet endring av makrostrukturen i *Bare Alberte*. Bakgrunnen for denne endringen er at romertallet som opprinnelig markerte starten på del tre i *Bare Alberte*, mangler i 1950-utgaven. Når man i 1965 nummererer underkapitlene, medfører det manglende romertallet at tredje del av *Bare Alberte* nummereres som om den inngikk i del to. Den opprinnelige tredelingen av romanen, som samsvarte med at åstedet for handlingen vekslet, er derfor blitt til en todeling i de senere utgavene.

De siste utgivelsene av Albertetrilogien er samleutgaver i ett bind, og kom i 1988 og i 1995. Det oppgis at begge disse er fotografiske opptrykk, men ikke hvilke utgaver som er blitt trykt opp. Det mest nærliggende ville være at 1988-utgaven baserte seg på forrige utgave, altså Samlede Verker fra 1950. Men ved nærmere undersøkelse viser det seg at det her er brukt *ulike opplag* som forelegg: *Alberte og Jakob* er trykt opp av et opplag fra 1953, mens de to andre romanene er opptrykk av det nevnte opplaget fra 1965.³³ Som en følge av dette er det bare de to siste romanene i denne ettbindsversjonen som er nummerert; *Alberte og Jakob* er unummerert, selv om den altså var nummerert i 1965-versjonen. 1995-utgaven er et fotografisk opptrykk av 1988-utgaven, og inneholder dermed de samme feil og mangler som de tidligere versjonene. Det paradoksale er at fotografisk opptrykking - en reproduksjonsmåte som i utgangspunktet skulle sørge for at

³² Setningene «Det er det, det er — et paaskud til at være hjemmefra» (AF s. 264) og «I hjernen myldrer stumper av fremmedes samtale» (AF s. 53) faller ut. Videre blir «gammel varme» (BA s. 197) til «gammel vane», og nektelsen *ikke* blir borte i setningen «Vi skilles ikke igjen i forskjellige lag» (BA s. 246). Andre tekstbortfall: *Alberte og Jakob* s. 8 og 264; *Bare Alberte* s. 217 og 241. Sidetallene henviser til førsteutgavene.

³³ Dette opplaget var en enkeltutgivelse av *Alberte og Jakob* i serien Hjemmenes Boksamling.

Cora Sandel Sensurert

tekstene ikke ble forvansket - her bidrar til å sementere tidligere tiders feil.

Samtidig dukker det opp feil også her: På baksiden av 1988-utgaven oppgis det at bøkene om Alberte kom ut første gang i 1926, 1927 og 1931, mens det korrekte som kjent er 1926, 1931 og 1939. Denne feilinformasjonen blir endatil overført fra 1988-utgaven til den siste utgaven av trilogien i 1995, uten at forlaget i mellomtiden oppdager at årstallene ikke stemmer!

At det er oppstått så mange feil i en av norsk litteraturs klassikere, er oppsiktsvekkende og sterkt beklagelig. Samtidig bekrefter det langt på vei det som er blitt hevdet fra flere hold i den senere tid: At norske forlag har en for lav bevissthet om tekstkritiske forhold.³⁴ Det viser også at det ikke er likegyldig hvilken tekstutgave man som litteraturforsker velger å forholde seg til. Det fins foreløpig ikke et etablert miljø innenfor moderne nyspråklig utgivelsesfilologi i Norge, men det arbeides for å få igangsatt en serie med tekstkritiske utgaver av klassikerne. Det som er skjedd med Albertetrilogien, viser nødvendigheten av en økt bevissthet på dette feltet.

³⁴ Vigdis Ystad: «Fortjener Norge sine klassikere?», *Aftenposten* 21. oktober 1997.
Lene Victoria Bie: «Klassikere og Forlagspraksis», *Dagbladet* 29. desember 1998.
Nina Evensen: «Gyldendals sensur av Cora Sandel», *Dagbladet* 9. februar 1999.